

2. Jerusalemin temppeli ja papisto ajanlaskun alussa

Timo Eskola

Josephus, Complete Works (by W. Whiston, Grand Rapids, Mich.: Kregel); Jewish Antiquities (Loeb Class. Lib., by L.H. Feldman); The Mishnah. A New Translation (by J. Neusner, New Haven and London, Yale UP), The Temple Scroll (J. Maier, JSOTS 34).

Jerusalemin temppeli on ehdottomasti juutalaisen uskon keskus. Israelin uskoa ei voi käsitellä kiinnittämättä huomiota temppeliin ja siellä vietettyyn jumalanpalvelukseen. Myös juutalaisten ryhmien erityispiirteet muotoutuvat suhteessa temppeliin, eivät siitä irrallaan.

Papisto

Vanhan testamentin perusteella papistolla oli keskeinen asema Israelissa. Patriarkkojen aikana mainitaan sukujen päämiesten tehtävänä uhrien toimittaminen. Erämaavaelluksella Mooseksen johtama kansa sai tarkat ohjeet pappien tehtävistä. Leevin heimosta tuli pappisheimo, joka ei Luvattuun maahan saavuttaessa saanut edes omaa maa- aluetta. Sen tehtävänä oli temppelipalvelus ja koko heimo sai elantonsa tästä tehtävästä.

Ylimmäisellä papilla oli Jerusalemissa suurin valta hallitsijan jälkeen. Salomon temppelin ensimmäinen ylipappi oli nimeltään Sadok ja hänen suvustaan tuli johtava pappissuku, jota pidettiin etuoikeutettuna tehtävään (sadokilainen pappeus). Pakkosiirtolaisuuden jälkeen Serubbabelin mukana maahan palasi ylipappi Joosua, jonka johdolla temppelin jälleenrakennus aloitettiin ja uhrikäytäntö sekä jumalanpalvelusten toimittaminen aloitettiin uudelleen. Pappeus siirtyi yleensä isältä pojalle. Toisen temppelin aikana tosin poliittiset syyt vaikuttivat pappeuden saamiseen. (Josefuksen mukaan Samariaan rakennettiin Aleksanteri Suuren avustuksella Gerissimin temppeli, jonka ylipapiksi Aleksanteri asetti Jerusalemin ylimmäisen papin Jadduan veljen Manassen.)

Makkabealaisaikana ylimmäisen papin virka koki ratkaisevia muutoksia. Antiokhos Epifanes ryösti ja häpäisi temppelin v. 167. Hän kielsi uhrien toimittamisen. Josefuksen mukaan temppeli oli tämän jälkeen autiona kolme vuotta. Juudas makkabealaisen voitettua Antiokhoksen joukot temppeli vihittiin uudelleen käyttöön. Ylipappina toimi pappissukuun kuulunut Menelaos. Antiokhos Eupator kuitenkin surmasi tämän ja asetti ylipapiksi pappissukuun kuulumattoman Alkimoksen. Alkimoksen kuoltua pappeuden sai mahdollisesti sotapäällikkö Juudas makkabelalainen (Jos. Ant. 12.10.). Virallisesti häntä ei tehtävään kuitenkaan asetettu, sillä Josefuksen mukaan temppeli oli Alkimoksen jälkeen 7–8 vuotta ilman

pappia. Näissä epävakaisissa tilanteissa pappeus alkoi siirtyä vähitellen makkabealaisten haltuun. Jerusalemin ylimmäisen pappeuden määräsi tähän aikaan seleukidien hallitsija. Juudaksen veli Joonatan hankki pappeuden Aleksander Balaalta. Vaikka Joonatan ei kuulunut pappissukuun, hänet asetettiin ylipapiksi kunniakkain menoin (Jos.Ant. 13.2.).

Merkittävin tapahtuma pappeuden muutoksessa on kuitenkin ollut Joonatanin veljen Simonin valtaannousu. Simonin aikana maa itsenäistyi yhä voimakkaammin. Hän toimi etnarkkina ja ylipappina. Kansan johtajien ja papiston muodostaman kokouksen tuella Simon laati julkisesti temppelialueelle asetetun lain, jonka mukaan ylipappeus siirtyi virallisesti hasmonealaisten suvulle, eli käytännössä Simonin jälkeläisille. Tämän säädöksen vastustamisesta tuli rangaistava teko.

Tällaiset vaiheet olivat todennäköisesti syynä Qumranin yhteisön perustaneen Vanhurskauden opettajan välirikoon muun temppelin papiston kanssa. Qumranin kirjoituksissa korostetaan sadokilaista pappeutta, joka hasmonealaisten valtaan päästyä oli joutunut väistymään. Uutta hallitsijasuvun pappeutta pidettiin jumalattomana ja monet erottautuivat siitä täydellisesti. Saddukeusten puolue lienee myös kannattanut sadokilaista pappeutta, mutta ryhmän reaktio ei ollut kovin voimakas. Katkelmallisten tietojen perusteella voidaan arvella, että saddukeusten puolue oli vahvasti hellenisoitunut ja myötäili vallanpitäjien näkemyksiä.

Hasmonealaista ylipappeutta jatkoivat Hyrkanos, Aristobulos ja julma hallitsija Aleksander Jannaios, joka on jäänyt historiaan mm. 800 juutalaisen vastustajansa ristiinnaulitsemisen ansiosta. Aleksanderin jälkeen hallitsijana jatkoi kuningatar Aleksandra, jonka sanotaan toimineen läheisessä yhteydessä fariseusten puolueen kanssa. Ylipapiksi asetettiin edellä mainittujen poika Hyrkanos II.

Vuonna 63 eKr. Pompeius hyökkäsi Jerusalemiin ja turmeli myös temppeliä pahanpäiväisesti. Poliittisista syistä temppelin toiminnan sallittiin kuitenkin jatkua Hyrkanoksen johdolla. Pompeiuksen kuoltua Hyrkanos menetti valtaansa Antipaterille ja tämän pojille Fasailukselle ja Herodekselle (H. Suuri). Herodeksen aikana poliittinen valta siirtyi pois hasmonealaisilta. Antonius antoi kuninkuuden Herodekselle, ja hän asetti tämän jälkeen ylipapit. Nimittämiset tapahtuivat poliittisin perustein ja Herodeksen oikkujen mukaan. Hän asetti ylipapiksi mm. Babyloniasta tulleen Ananeluksen. Tältä pappeus otettiin kesken kaiken pois ja annettiin hasmonealaiselle Aristobulokselle. Herodes surmautti tämän kuitenkin pian. Myöhemmin Herodes syrjäytti virasta ylipappi Jeesuksen ja vihki ylipapiksi tavallisen papin Simonin, korottaakseen näin tulevan appensa arvoa. Josefuksen mukaan Jerusalemissa toimi hasmonealaisten jälkeen 28 ylipappia Herodeksen asettamasta Ananeluksesta temppelin hävitykseen.

Muu papisto

Papiston asema oli varsin itsenäinen myös roomalaisen vallan aikana ja Suurella neuvostolla oli merkittävä tehtävä Israelin itsemääräämisoikeuden piiriin kuuluvien asioiden johtamisessa. Papiston määrä on ajanlaskumme alussa ollut varsin suuri.

Yleisesti hyväksytyn arvion mukaan temppelipalvelukseen osallistui kaikkiaan noin 18.000 pappia ja leeviläistä (Jeremias). Luku käsittää kaikki vuoden aikana temppelipalvelukseen osallistuneet papit ja avustamassa olleet leeviläiset. Temppeleihin oli oman perheensä kautta yhteydessä varovasti arvioiden noin 50.000 juutalaista. Tämä on merkinnyt lähes kymmentä prosenttia sen ajan väestöstä.

Papistoa johti ylimmäinen pappi (Ut: ajrciereuvi). Papiston erityisenä tehtävänä oli uhritoimitusten suorittaminen Ylimmäisellä papilla oli tässä temppelipalveluksessa ainutkertainen asema. Hänen tehtävänään oli uhrin toimittaminen suurena sovintopäivänä, koska hän yksin saattoi mennä kaikkeinpyhimpään. Ylipääsemättömän esteen sattuessa tosin temppelin esimies, strathgovi, tuli hänen sijaisekseen (Jeremias). Temppelein esimies esiintyy Uudessa testamentissa esimerkiksi kohdassa Luuk. 22:4. Ylimmäisen papin valta näkyy myös siitä, että hän oli Suuren neuvoston itseoikeutettu johtaja.

Ylipapeiksi nimitettiin käytännössä myös muita johtavia pappeja, kuten 24:n viikottaisen palvelun johtajat, edellä mainitut temppelin esimiehet ja rahastonhoitajat (Uudessa testamentissa puhutaan monista ylipapeista, jolloin tarkoitetaan johtavaa papistoa, ks. Luuk. 22:4; Ap. t. 5:24.). Tavallista papistoa oli tämän lisäksi yli 7000 henkeä. Temppeleissä avusti puolestaan yli 9000 leeviläistä. Tavallisen papiston suuri määrä selittyy sillä, että kullakin oli temppeleissä vuosittain kahden viikon palvelusvuoro. Tämän lisäksi he avustivat pyhiinvaellusjuhlilla. Muuten papit asuivat kodeissansa eri puolilla maata eivätkä suorittaneet paljonkaan erityistehtäviä (Jeremias).

Leeviläiset muodostivat alemman papiston. He eivät toimittaneet uhreja, vaan huolehtivat esimerkiksi musiikista. Kirjalliset lähteet mainitsevat usein mahtavan temppelikuoron. Tämän lisäksi he palvelivat pienemmissä tehtävissä. Heillä ei kuitenkaan ollut oikeutta astua alttarille tai temppelirakennukseen, vaan se oli kielletty kuolemanrangaistuksen uhalla (vrt. 4. Moos. 18:3). Tässä mielessä heidät rinnastettiin maallikoihin.

Jumalanpalvelus ja juhlat

Papiston edustama juutalaisuus liittyi kiinteästi temppelijumalanpalvelukseen. Sitä voi kutsua normatiiviseksi juutalaisuudeksi siinä mielessä, että temppelin kautta uhrikäytäntö ja uhrilait säilyivät ihmisten mielissä. Uhrien antaminen kosketti tavallista kansalaista hyvin monessa elämän vaiheessa. Niin käytännöllisten elämäntilanteiden, kuten kymmenysten antamisen, syntiuhrin tuomisen, ympärileikkauksen, kuin pyhiinvaellusmatkojenkin yhteydessä temppeleissä uhrattiin Jumalalle. Päivittäisten uhritoimitusten myötä monet osallistuivat myös normaaliin hurskauselämään ja rukouselämään.

Suuret juhlapäivät voimistivat niin ikään kansan yhteyttä Jumalaansa. Juhlat sitoivat israelilaisten nykyhetken historian kuuluisiin tapahtumiin. Yhdessä uhripalveluksen kanssa näin vahvistettiin kansan identiteettiä Jumalan valittuna kansana.

Temppelijumalanpalvelus teki Mooseksen kirjojen sanoman ja kulttilain käskyt eläviksi tavalliselle kansalle. Tällä tavoin aina uusi sukupolvi kasvoi kiinni juutalaiseen perinteeseen. Temppeleissä opitut psalmit puolestaan toimivat hyvänä ja käytännöllisenä oppimateriaalina henkilökohtaisen hurskauselämän muotoutumisessa. Ulkoa opittujen psalmien avulla kansa oppi keskeiset seikat kansan vaiheista Jumalan johdatuksessa. Toisaalta psalmit opettivat läheistä Jumalan kohtaamista rukouksessa.

Esimerkiksi suuri sovintopäivä on ollut suuri elämys jokaiselle osallistujalle. Ihmiset ovat tulleet syntiensä kanssa Jumalan eteen. He seuraavat tarkasti ylimmäisen papin toimia jumalanpalveluksen aikana. Ylimmäisen papin mentyä kaikkein-pyhimpään uhratakseen syntien tähden ihmiset odottavat ulkopuolella jännittyneinä ja ahdistuneina. Mutta kun pappi palaa tuomaan viestiä sovitukselta alkaa riemujuhla.

Siirakin kirjassa kuvataan ylimmäistä pappia tässä tilanteessa. "Kuinka loistava hän olikaan, kun hän kääntyi kansan puoleen astuessaan esiin huoneesta, esiripun takaa! Hän oli kuin kointähti pilvien välissä, kuin täysikuu juhlapäivinä, kuin aurinko, kun se loisteellaan valaisee Korkeimman temppelein... Silloin Aaronin pojat huusivat, he puhalsivat kohotakoisiin pasunoihin, saivat kaikumaan suuren äänen saattaaksensa kansan muistetuksi Korkeimman edessä. Silloin kaikki kansa yhdessä kiiruusti lankesi kasvoillensa maahan... ja veisaajat äänillänsä ylistivät häntä: täydessä temppeleissä kaikui suloinen sävel" (Siirak 50:5–18).

Temppelein liturgiasta meillä on ollut varsin vähän tietoa. Uhrien toimittamisesta oli luonnollisesti säädöksiä, mutta muun liturgian sisällöstä emme ole tiedneet paljonkaan. Qumranista ja Masadan linnoituksesta tehdyt löydöt saattavat antaa asiaan kuitenkin valoa. Tekstilöydöt koskevat ns. Sapattiuhrin lauluja, joiden sisältö näyttäisi sopivat temppelein uhrijumalanpalvelukseen. Laulut edustavat juutalaista mystiikkaa ja niillä on liittymäkohtansa muihin käsityksiin temppelein merkityksestä.

Qumranin Sapattiuhrin lauluja oli tietojemme mukaan kolmetoista. Ne oli tarkoitettu vuoden kolmelletoista ensimmäiselle sapatille. Laulujen sisältönä on enkelien suorittama ylistys taivaassa. Enkelit toimittavat papillisia tehtäviä taivaan temppeleissä. Niiden ylistys on yhteydessä pappien palvelukseen temppeleissä, jossa Israelin kuninkaallinen Jumala asuu.

Sapattilaulujen innoittajana on selvästikin Hesekielin kirjan kuvaus uudesta taivaallisesta temppeleistä (Hes. 40–48). Laulukokoelmalla on kuitenkin hyvin itsenäinen muoto ja se sisältää paljon aiheita, joita ei mainita Hesekielin kirjassa. Kolmetoista Sapattilaulua muodostavat eräänlaisen pyramidin, jossa seitsemäs laulu osuu kokoelman huippukohtaan. Tämäkin johtunee Hesekielin kirjan esityksestä. Siinä nimittäin Jumalan valtaistuimen kuvaus ja Jumalan kunnian paluu temppeleihin kuvataan jakson puolivälissä.

“Herran kirkkaus meni temppeleihin portista, joka on itää kohti... ja minä näin, että Herran kirkkaus täytti temppelein... Ääni sanoi minulle: ‘Ihminen, tämä on minun valtaistuimeni sija ja koroke minun jalkojeni alla. Täällä minä olen asuva Israelin kansan keskellä ikuisesti.’” (Hes. 43:4–7).

Jumalan kunnian kuvaus huipentaa Hesekielin esityksen uudesta temppelistä. Sen jälkeen Hesekielin kirjassa kuvataan temppelin toimintaa yleisemmin. Näin tapahtuu myös sapattilaulujen viimeisimmissä lauluissa.

Enkelien papillisella tehtävällä on lauluissa suuri merkitys, ja sitä kuvataan heti ensimmäisessä laulussa tarkasti. Kaikki laulut alkavat yleisellä kehotuksella Jumalan ylistämiseen. Itse lauluissa seurakunta ei kuitenkaan ole ylistäjän paikalla, vaan esitys keskittyy papillisten enkelien lausumaan ylistykseen. Taivaan temppelissä kiitoslaulut soivat jatkuvasti.

Hyvän esimerkin ylistyslaulujen sisällöstä antaa kokoelman taitekohtaan sijoittuva seitsemäs laulu, jossa Jumalan kuninkuus on riemun ja kiitoksen kohteena:

“Seitsemäntenä sapattina pidettävän uhrin laulu, kuukauden kuudentenatoista päivänä: Ylistäkää korkeuksien Jumalaa, te kunnioitetut kaikkien tiedon enkelien parissa. Jumalankaltaisista pyhimmät pyhittäkööt kunnian Kuninkaan, joka pyhyydellään pyhittää Hänen pyhänsä. Oi te jumalankaltaisten olentojen ylistysten päälliköt, kiittäkää Jumalaa, joka ansaitsee kaiken ylistyksen. Sillä Hänen kuningaskuntansa kunnia on kiitoksen kirkkaudessa. Siitä (nousevat) kaikkien jumalankaltaisten olentojen ylistykset yhdessä hänen maje[steettisuutensa] kunnian kanssa. Ja kohottakaa hänen kunnoituksensa korkeuksien taivaisiin, te majesteettisten enkelien jumalankaltaiset olennot. Korottakaa Hänen loistava jumalallisuutensa kaikkien korkeuksien yläpuolelle. Sillä H[än on Jumalien Jumala] kaikille taivaan korkeuksien päälliköille ja Kuninkaiden Kuningas kaikille ikuisille neuvostoille.” (4Q403 1 i, 30-34).

Sapattilaulujen käsitys taivaallisesta jumalanpalveluksesta kertoo juutalaisten apokalyptikkojen näkyjä. Taivaassa on Jumalan valtaistuin ja sen edessä toimitetaan taivaallista jumalanpalvelusta. Jumalan valtaistuin kuvataan todelliseksi “kaikkeinpyhimmäksi”, joka näyttäytyy tulenomaisessa kirkkaudessa. Kerubit ja muut taivaan joukot kumartuvat istuimen edessä ja laulavat Herralle ylistyslauluja.

“Laulakaa ilolla te jotka riemuitsette [Hänen tiedostansa] iloiten ihmeellisten jumalankaltaisten olentojen kanssa. Laulakaa Hänen kunniaansa niiden kielellä, jotka laulavat viisaudessa; ja (laulakaa) Hänen ihmeellisiä riemulaulujaan niiden suulla, jotka laulavat [Hänelle. Sillä Hän on] kaikkien riemuitsevien Jumalan iankaikkisesti, ja voimassaan kaikkien ymmärryksen henkien Tuomari.” (4Q403 1 i, 36–37).

Nämä laulut kuuluvat juutalaisen valtaistuinmystiikan perinteeseen. Se on saanut alkunsa jo profeettojen aikana. Aihetta koskevassa kirjallisuudessa viitataan Qumranin tekstien tavoin Hesekieliin, profeettaan, joka pakkosiirtolaisuuden aikoihin kirjoitti suuret taivasnäkynsä. Näyt käsittelivät usein taivaallista ylistystä. Hesekielin näyissä Jumalan valtaistuin kuvataan taivaalliseksi tulivaunuiksi, joiden edessä mahtavat olennot palvovat Jumalaa. Tällaisista näyistä kirjoitetaan myöhemmin Heenokin kirjoissa. Qumranin teksteissä ne taas ovat sapattilaulujen sisältönä.

Qumranin yhteisön perustajat olivat toimineet temppeleissä. He olivat itse toimittaneet sapattiuhreja. Laulut kuuluivat heidän luonnolliseen elämänpiiriinsä. Kun ryhmä joutui lähtemään temppeleistä, sen jäsenet ottivat laulut mukaansa. Niiden sisältö sopi hyvin myös Qumranin uuteen tilanteeseen. Qumranilaiset ajattelivat, että maanpäällinen jumalanpalvelus on yhteydessä taivaaseen ja suorastaan osallistuu taivaalliseen jumalanpalvelukseen. Jumalan ylistäjät maan päällä liittyvät siihen suureen taivaalliseen joukkoon, joka aina ylistää Jumalaa kirkkauden istuimen edessä.

Papiston lain tulkinta

Papiston lain tulkinnasta ainoana oletettuna lähteenä (ennen Mishnaa) pidetään Qumranin luolista löytynyttä Temppelekkääröä. Se on eräänlainen uudelleen kirjoitettu Toora eli Mooseksen laki. Siinä kerrataan Mooseksen kirjojen tärkeimmät säädökset ja esitetään niiden tarkkoja tulkintoja. Kirjassa kirjoitetaan tietysti juhlista ja uhreista. Juhlia nimetään enemmän kuin muissa juutalaisissa kirjoituksissa.

Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että Temppelekkäärön esitys on jaettu eräänlaisten pyhyiden alueiden mukaan. Kaiken keskipisteessä on luonnollisesti Jerusalemin temppelelittareineen. Sen ympärillä on erilaisia kehiä, jotka kaikki sisältävät tietyn pyhyiden asteen. Samanlaisen ajattelutavan mukaan myös rabbit opettivat myöhemmin Mishnassa.

Käärön sisältö jakautuu mainittujen pyhyiden alueiden mukaisesti.

- *Temppelelittakennus ja alttari*
- *Juhlien ja niiden uhrien kalenteri*
- *Temppelelittin esipihan rakenne*
- *Temppelelittin ja pyhä kaupunki*
- *Israelilaisia koskevat uskonnolliset lait*

Temppelekkäärössä esitetään tarkat toimintaohjeet temppelelittä varten aina siihen saakka, kunnes sen syrjäyttäisi Jumalan itsensä uudistama lopun ajan messiaaninen temppelelittin. “Ja minä pyhitän temppelelittini kunniallani, sillä minä annan kunniani pysyä sen yllä siunauksen päivään asti; silloin minä luon pyhäkköni uudeksi” (palsta 29). Tekstin kirjoittaja on odottanut, että viimeisinä päivinä tulee Jumalan luoma uusi temppelelittin, joka on toisenlainen kuin Jerusalemin silloinen pyhäkkö.

Käärössä annetaan temppelelittä hieman erikoiset mitat. Ne eivät muistuta niitä tietoja, joita meillä on Jerusalemin temppelelittä Raamatun, historioitsija Josefuksen kirjojen tai Mishnan perusteella. Temppelelittillä sanotaan nimittäin olevan kolmas esipiha, joka on niin laaja, että se käsittää lähes koko silloisen Jerusalemin alueen. Kun kirjassa sen lisäksi esitellään laajasti puhtaussäännöksiä ja kulttilakeja, voidaan olettaa kirjoittajan toivovan tarkkojen säädösten koskevan varsin suurta kansanjoukkoa.

Lain tulkinta on Temppelekkäärössä tärkeässä asemassa. Siinä esitetyt käsitykset vastaavat osin niitä lain selityksiä, joita 4QMMT edusti. Siksi Temppelekkäärön onkin ajateltu tulevan Jerusalemin temppelelittin papiston piiristä. Eräiden tutkijoiden mielestä

se voisi olla jopa saddukeusten kirjoittama. Kirja kuvanee sadokilaisen pappeuden kannattajien tarkkaa lain tulkintaa eikä tämän piirteensä puolesta liity suoranaisesti saddukeuksiin. On vaikea sanoa, onko Temppelekkäärö esimerkiksi Qumranin Vanhurskauden opettajan kirjoittama vai vaikkapa hänen edustamansa ryhmän aikaisempi kirjoitus. Käytännössä voidaan kuitenkin sanoa, että tietämämme mukaan Temppelekkäärön edustamat näkemykset eivät saaneet valtaa Jerusalemissa. Siksi Qumran edustaa näitä käsityksiä parhaiten ja ne ovat osa yhteisön opetusta.

Juutalaisesta lain tulkinnasta on Temppelekkäärön perusteella nostettu esiin yksi erityinen, rangaistuksia koskeva piirre. Maanpetturuudesta tuomittu mies tuli teloittaa ristiinnaulitsemalla.

“Jos mies paljastaa kansastaan tietoa ja kavaltaa kansansa vieraille kansalle tehden paha omilleen, sinun on ripustettava hänet puuhun niin, että hän kuolee. Kahden todistajan tai kolmen todistajan nojalla hänet surmataa ja hänet ripustetaan puuhun. Jos mies on syyllistynyt raskauttavaan rikokseen ja pakenee muiden kansojen pariin kiroten kansaansa Israelia, sinun on myös hänet ripustettava puuhun niin, että hän kuolee. Hänen ruumiinsa ei kuitenkaan saa jäädä puuhun riippumaan, vaan sinun on haudattava hänet samana päivänä, sillä Jumalan ja ihmisten kiroamia ovat puuhun ripustetut” (11QT 64).

Ristille naulitsemisella häväistiin juutalaisuudessa usein vasta kuollutta ruumista. Se ripustettiin puuhun pilkattavaksi, mutta samalla varoitukseksi kansalle. Maanpetoksesta rangaistus oli kuitenkin suurempi. Silloin itse teloitus voitiin suorittaa ristiinnaulitsemalla. Kyseessä ei siten ollut vain roomalaisten suosima rangaistus. Tällaista käsitystä käytetään Uudessa testamentissa avuksi selitettäessä Jeesuksen ristiinnaulitsemisen merkitystä.

Kansan hartaudenharjoitus

Hartaudenharjoitus muodosti luonnollisesti keskeisen sisällön ihmisten elämässä. Rukous kuului erottamattomasti hurskaan juutalaisen päiväohjelmaan. Jokainen aamu alkoi aamurukoushetkellä päivän koittaessa. Pimeän tullessa pidettiin illalla vastaavasti toinen rukoushetki.

Qumranissakin rukoushetket oli ajoitettu tavallisten juutalaisten tapojen mukaisesti. Rukousajat oli alun pitäen määritelty temppelin päivittäisten uhritoimitusten mukaisesti. Joka aamu ja ilta temppelissä uhrattiin karitsa sekä toimitettiin ruoka- ja juomauhrit (4. Moos. 28:3–8). Jerusalemissa hurskaat juutalaiset kokoontuivat kahdesti päivässä juuri noina aikoina rukoilemaan temppelin alueelle. Esimerkiksi Uuden testamentin lehdillä tapaamme monia temppelissä rukoilevia ihmisiä – aina fariseuksista publikaaneihin.

Qumranin yhteisössä temppelin uhreilla ei enää ollut merkitystä, mutta rukoushetkistä tuli sitäkin merkittävämpiä. Ne olivat uhritoimitusten vertaisia tilaisuuksia, joissa uhrattiin Jumalalle “huulten ylistysuhria”, kuten Yhdyskunta-

säännössä sanotaan. “Kun päivä koittaa taikka yö, minä astun Jumalan liittoon; illan väistyessä sekä aamun lausun Hänen käskyjään” (1QS X, 10).

“Ennen kuin liikautan kättäni tai jalkaakaan, minä ylistän Hänen nimeään.

Minä ylistän Häntä ennen kuin astun ulos tahi sisään, istun taikka nousen, ja vielä kun makaan vuoteellani. Minä ylistän häntä huulteni uhrilla kaikkien miesten joukossa, ja ennen kuin nostan kättäni syödäkseni maan ihania hedelmiä.” (1QS X, 13–15)

Juutalaisista **rukouksista** kuuluisin on nk. *Shemoneh 'Esreh*, joka sisältää 18 siunausta. Jokaisen israelilaisen piti rukoilla se kolme kertaa päivässä (myös naisten, lasten ja orjien), nimittäin aamulla, iltapäivällä *minhah* uhrin aikaan ja illalla (mBer. 3:3, 4:1). Tunnettu rukouksen melko myöhäiseltä ajalta (Kairon *geniza*), mutta se lienee olennaisilta osiltaan säilynyt samana vuosisatojen ajan. Mishnassa siihen viitataan useasti.

1. Siunattu olet sinä, Herra, isiemme Jumala, Aabrahamin Jumala, Iisakin Jumala ja Jaakobin Jumala, suuri, mahtava ja pelättävä Jumala, korkein Jumala, joka luot taivaan ja maan, meidän suojamme ja isiemme suoja, meidän turvamme sukupolvesta toiseen. *Siunattu olet sinä, Herra, Aabrahamin suoja.*

2. Sinä olet voimakas ja alennat ylpeät; vahva ja tuomitset väkivaltaiset; sinä elät ikuisesti ja herätät kuolleet; sinä liikutat tuulet ja lasket kasteen; sinä pidät yllä eläviä ja teet kuolleet eläviksi; hetkessä sinä tuotat meidän pelastuksemme. *Siunattu olet sinä, Herra, joka teet kuolleet eläviksi.*

Rukouksissa on viittauksia niin lain pitämiseen kuin parannuksen tekemiseenkin:

4. Anna meille, Isämme, sinulta tuleva tieto ja ymmärrys sekä harkinta joka tulee sinun Laistasi. *Siunattu olet sinä, Herra, joka annat meille tiedon.*

5. Johda meidät takaisin luoksesi, Herra, ja me teemme parannuksen. Uudista päivämme menneestä. *Siunattu olet sinä, joka iloitet katumuksesta.*

6. Anna meille anteeksi, Isämme, sillä me olemme tehneet syntiä sinua vastaan. Pyyhi pois pahat tekemme silmiesi edestä. Sillä sinun armosi on runsas. *Siunattu olet sinä, Herra, runsas anteeksiannossa.*

Harhaoppiset (myös Jeesuksen seuraajat) saavat rukouksessa tuomion:

12. Älköön uskosta luopuneilla olko toivoa; ja juuritettakoon röyhkeä kuningaskunta nopeasti pois, meidän päivinämme. Joutukoot nasarealaiset ja harhaoppiset pian perikatoon; ja pyyhittäkööt heidät pois Elämän Kirjasta; eikä heitä otettako lukuun vanhurskasten kanssa. *Siunattu olet sinä, Herra, joka nöyryytät julkeat.*

Selkeä messianologia on säilynyt yhä näissä teksteissä:

14. Ole armollinen, Herra meidän Jumalamme, Israelille, sinun kansallesi ja Jerusalemlle, sinun kaupungillesi; ja Siionille, sinun kunniasi asuinsijalle; ja sinun tempelillesi ja sinun asumuksellesi; ja Daavidin huoneen kuninkuudelle, sinun vanhurskaalle Messiaallesi. *Siunattu olet sinä, Herra, Daavidin Jumala, joka rakennat Jerusalemin.*

Keitä olivat saddukeukset?

Niin Uusi testamentti kuin monet juutalaiset tekstitkin mainitsevat yhtenä keskeisenä ryhmänä saddukeukset. Nimitys tulee “Sadokista”, Salomon temppelin ylipapista, josta oli tullut myöhemmässä juutalaisuudessa ylipapin ihanne ja esikuva. Sadokiin vetoaminen oli papiston keskuudessa ilmeisen yleistä, sillä Kuolleen meren yhteisön papisto kutsui itseään myös nimellä “Sadokin pojat”. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yhteisön alkuperänä tulisi pitää saddukeusten puoluetta.

Uskonnollisesti saddukeukset olivat tyypillisiä konservatiiveja. Perinteen vaaliminen oli heille tärkeää. Ryhmä hyväksyi pyhiksi kirjoituksiksi ainoastaan Mooseksen kirjat. Niiden edustama “aito” juutalaisuus oli vapaa myöhempien tulkintojen hurmahenkisyydestä. Saddukeusten eskatologia oli historian sisäistä. Kansan uskonto oli sidottu temppeliin ja perinteisten menojen noudattamiseen. He eivät voineet hyväksyä apokalyptistä puhetta ylösnousemuksesta, piirre, jonka sekä Uusi testamentti että muut lähteet tuntevat. Josefuksen mukaan saddukeukset väittivät, että Jumala ei ollut kiinnostunut siitä, tekevätkö ihmiset hyvää tai pahaa. Koko valinta oli ihmisten itsensä vallassa (Jos.Bell. II, viii, 14).

“Saddukeukset sanovat... että vain niitä käskyjä on pidettävä pätevinä, jotka ovat kirjoituksissa, ja että niitä, joita edelliset sukupolvet ovat välittäneet, ei tarvitse noudattaa... Saddukeuksilla on vain rikkaiden luottamus, mutta ei tavallisen kansan, kun taas fariseuksilla on suurten joukkojen tuki.” (Jos.Ant. XIII, x, 6).

Saddukeuksiin lukeutuneet ihmiset kuuluivat yleensä rikkaaseen ja hallitsevaan kansanosaan, kuten Josefuksen lainaus antaa ymmärtää. Siten heillä oli valtapyrkimyksiä sekä läheinen yhteys myös roomalaisiin vallankäyttäjiin. Tekstien mukaan saddukeukset olivat myös valmiit hyväksymään vallankäyttäjien kulttuurin monia piirteitä. Josefus on kiinnittänyt huomiota jopa heidän esiintymiseensä: “Saddukeusten käyttäytyminen toisiaan kohtaan on jossain määrin sivistymätöntä; he jopa keskustelevat oman puolueensa jäsenten kanssa pakanoiden tapaan kuin aivan vieraiden kanssa” (Jos.Bell. II, viii, 14).

Hellenisoituminen ei heitä pelottanut, kunhan temppelipalvelus säilyi ennallaan. Monissa kulttuuriin liittyvissä asioissa saddukealaiset joutuivatkin vastakkain ankarampaa juutalaista elämäntapaa peräävien fariseusten kanssa. Tilanne lienee ollut usein samankaltainen kuin hellenisoimisen aktiivisina päivinä, joista 2. Makkabealaiskirjassa kirjoitetaan seuraavasti: “Ja sellaisen vallan saavutti kreikkalaisuus ja muukalaisten tapojen omaksuminen jumalattoman ja ylimmäiseksi papiksi aivan sopimattoman Jaasonin tavattoman julkeuden tähden, etteivät papit enää halunneet toimittaa alttaripalvelusta, vaan halveksuen temppeliä ja välittämättä uhreista kiiruhtivat harjoituskentille ollaksensa mukana lainvastaisissa kilpailuissa, niin pian kuin kehoitus kiekonheittoon oli annettu.” (2. Makk. 4:13–14).

Emme voi täysin syyttää saddukeuksia kaikesta pahasta, jota temppelissä eri aikakausilla harjoitettiin, mutta kiistatta he olivat osa papistoa. Yleinen käsitys heidän vapaamielisyydestään sopii myös tilanteeseen. Valta-aseman säilyttämiseen pyrkivälle konservatismille on luonteenomaista samastuminen vallanpitäjien maailmaan niin kauan, kun tästä ei ole liian suurta uhkaa perinteiselle identiteetille.